

Münaqişədən sonrakı şəraitdə iqtisadi dayanıqlılığın əhəmiyyəti

Xülasə

Münaqişədən sonrakı Azərbaycanda iqtisadi dayanıqlılıq uzunmüddətli sabitlik və davamlı inkişaf üçün əsas amildir. Bu istiqamətdə əsas strategiya neft sektorundan asılılığın azaldılması və iqtisadiyyatın şaxələndirilməsidir. Hökumət kənd təsərrüfatı, turizm, informasiya texnologiyaları və istehsal kimi qeyri-neft sahələrinin inkişafını təşviq etməklə yanaşı, nəqliyyat, enerji və telekommunikasiya infrastrukturunu da modernləşdirir. İnnovasiya və insan kapitalının inkişafı biliyə əsaslanan iqtisadiyyatın formalaşmasına xidmət edir. İnfrastrukturun yenidən qurulması, xüsusilə müharibədən zərər çəkmiş ərazilərdə, iqtisadi bərpanın əsas elementlərindəndir. Bu proses həm məşğulluğu artırır, həm də investisiya cəlb edərək iqtisadi fəallığı gücləndirir. Qarabağ və Şərqi Zəngəzur bölgələrinin inkişafı regional integrasiyanı sürətləndirir və milli birliyi möhkəmləndirir. Xarici investisiyaların cəlb edilməsi iqtisadi dayanıqlılığın digər vacib istiqamətidir. Şəffaf idarəetmə və güclü hüquqi mühit investorların marağını artırır. Eyni zamanda, təhsil, səhiyyə və sosial xidmətlərə yatırımlar sosial inklüzivliyi təmin edir və yoxsulluğun azaldılmasına töhfə verir. Bu yanaşma Azərbaycanın daha dayanıqlı və balanslı iqtisadi model qurmasına imkan yaradır.

Açar sözlər: Azərbaycan, Qarabağ, iqtisadi inkişaf, iqtisadi dayanıqlılıq.

The Importance of Economic Sustainability in Post-Conflict Settings

Abstract

Economic resilience in post-conflict Azerbaijan is essential for long-term stability and sustainable development. A central strategy focuses on reducing dependence on the oil sector through economic diversification. The government promotes non-oil industries such as agriculture, tourism, IT, and manufacturing, while simultaneously improving infrastructure in transport, energy, and telecommunications. Innovation and workforce development are prioritized to support a knowledge-based economy. Infrastructure reconstruction, particularly in war-affected regions, is a key driver of economic recovery. It enhances employment, stimulates business activity, and attracts investment. Regional development in Karabakh and East Zangezur strengthens economic integration and supports national unity. Attracting foreign investment remains another critical pillar. Improved governance, transparency, and legal frameworks increase investor confidence. Furthermore, investments in education, healthcare, and social services foster social inclusion and reduce poverty. Together, these measures contribute to building a more stable, inclusive, and sustainable economic model for Azerbaijan.

Keywords: Azerbaijan, Karabakh, economic development, economic sustainability

Важность экономической устойчивости в постконфликтных ситуациях

Резюме

Экономическая устойчивость в постконфликтном Азербайджане играет ключевую роль в обеспечении долгосрочной стабильности и устойчивого развития. Основная стратегия направлена на снижение зависимости от нефтяного сектора путем диверсификации экономики.

Государство активно развивает ненефтяные отрасли, включая сельское хозяйство, туризм, ИТ и промышленность, одновременно модернизируя транспортную, энергетическую и телекоммуникационную инфраструктуру. Особое внимание уделяется инновациям и развитию человеческого капитала. Восстановление инфраструктуры, особенно в пострадавших от войны регионах, является важным фактором экономического роста. Оно способствует созданию рабочих мест, активизации бизнеса и привлечению инвестиций. Развитие Карабаха и Восточного Зангезура усиливает региональную интеграцию и укрепляет национальное единство. Привлечение иностранных инвестиций также имеет стратегическое значение. Улучшение управления, прозрачности и правовой среды повышает инвестиционную привлекательность страны. Инвестиции в образование, здравоохранение и социальные услуги способствуют социальной интеграции и снижению уровня бедности. В совокупности эти меры формируют устойчивую и сбалансированную экономическую систему.

Ключевые слова: *Азербайджан, Карабах, экономическое развитие, экономическая устойчивость.*

Giriş

Münaqişədən sonrakı Azərbaycanın iqtisadi dayanıqlılığı uzunmüddətli sabitlik və davamlı inkişaf üçün əsas rol oynayır. Münaqişənin başa çatmasından sonra ölkə daha çevik və dayanıqlı iqtisadi model qurmaq məqsədilə iqtisadiyyatın şaxələndirilməsinə, infrastrukturun bərpasına, regional inkişafın gücləndirilməsinə və xarici investisiyaların cəlb edilməsinə xüsusi diqqət yetirmişdir. Neft sektorundan yüksək asılılıq və global qiymət dalğalanmaları iqtisadi risklər yaratdığından, kənd təsərrüfatı, turizm, informasiya texnologiyaları və sənaye kimi qeyri-neft sahələrinin inkişafı prioritet istiqamətə çevrilmişdir. İnfrastrukturun yenidən qurulması, xüsusilə müharibədən zərər çəkmiş ərazilərdə, iqtisadi bərpanın əsas sütunlarından biridir. Bu proses yalnız fiziki obyektlərin bərpası ilə məhdudlaşmır, həm də məşğulluğun artırılması, biznes fəaliyyətinin stimullaşdırılması və investisiyaların cəlb edilməsi baxımından mühüm təsir göstərir. Qarabağ və Şərqi Zəngəzur bölgələrinin inkişafı regional integrasiyanı gücləndirərək milli birliyin möhkəmlənməsinə töhfə verir. Bununla yanaşı, idarəetmə islahatları, şəffaflığın artırılması və dövlət-özəl tərəfdaşlıqlarının genişləndirilməsi investisiya mühitini yaxşılaşdırır. Təhsil, səhiyyə və sosial xidmətlərə yatırımlar isə sosial inklüzivliyi və insan kapitalının inkişafını təmin edir. Beləliklə, kompleks yanaşma Azərbaycanın davamlı və rəqabətqabiliyyətli iqtisadi model qurmasına şərait yaradır.

Tədqiqatın məqsədi və məsələnin qoyuluşu

Bu tədqiqatın əsas məqsədi münaqişədən sonrakı Azərbaycanda iqtisadi dayanıqlılığın formalaşmasına təsir edən əsas faktorları araşdırmaq və davamlı iqtisadi inkişafın təmin olunmasında tətbiq edilən dövlət strategiyalarının effektivliyini qiymətləndirməkdir. Araşdırma çərçivəsində iqtisadiyyatın şaxələndirilməsi, infrastrukturun yenidən qurulması, regional integrasiyanın gücləndirilməsi və xarici investisiyaların rolu xüsusi diqqət mərkəzində saxlanılır. Bununla yanaşı, təhsil, səhiyyə və insan kapitalına yatırımların uzunmüddətli iqtisadi artım və sosial sabitlik baxımından əhəmiyyəti də təhlil olunur. Münaqişədən sonrakı dövrdə Azərbaycan iqtisadiyyatı bir sıra ciddi çağırışlarla üzləşmişdir. Bu problemlər əsasən infrastrukturun dağıdılması, neft sektorundan yüksək asılılıq və regionlar arasında iqtisadi integrasiyanın zəifliyi ilə bağlıdır. Hökumət bu problemləri aradan qaldırmaq üçün müxtəlif iqtisadi siyasətlər həyata keçirsə də, onların uzunmüddətli davamlılığı və effektivliyi hələ də müzakirə mövzudur. Xüsusilə iqtisadi diversifikasiyanın kifayət qədər inkişaf etməməsi, xarici investisiyaların artırılması ehtiyacı və köçkün əhəlinin əmək bazarına integrasiyası əlavə araşdırma tələb edən əsas məsələlərdəndir.

İqtisadi dayanıqlılığın əsas komponentlərindən biri iqtisadiyyatın şaxələndirilməsidir. Uzun illər ərzində Azərbaycan iqtisadiyyatı əsasən neft sektoruna əsaslanmışdır. Lakin global enerji bazarındakı dəyişkənlik bu modelin risklərini açıq şəkildə göstərmişdir. Bu səbəbdən qeyri-neft sektorlarının inkişaf etdirilməsi strateji prioritetə çevrilmişdir. Kənd təsərrüfatı, turizm, informasiya texnologiyaları və sənaye sahələri bu istiqamətdə ön plana çıxır. Dövlət tərəfindən biznes mühitinin yaxşılaşdırılması, sahibkarlığın təşviqi və investisiya imkanlarının genişləndirilməsi məqsədilə

müxtəlif stimullaşdırıcı tədbirlər həyata keçirilir. Bununla yanaşı, infrastrukturun inkişafı iqtisadi şaxələndirməni dəstəkləyən əsas amillərdəndir. Nəqliyyat, enerji və telekommunikasiya sistemlərinin müasirləşdirilməsi iqtisadi fəaliyyətin genişlənməsi üçün zəruri şərait yaradır. İnnovasiya və texnologiyaların tətbiqi də bu prosesdə mühüm rol oynayır. Dövlətin tədqiqat və inkişaf fəaliyyətlərini təşviq etməsi və dövlət-özəl sektor əməkdaşlığını gücləndirməsi nəticəsində iqtisadiyyatın daha çox bilik əsaslı modelə keçidi sürətlənir. İnsan kapitalının inkişafı, yəni təhsil və peşə bacarıqlarının artırılması da bu transformasiyanın ayrılmaz hissəsidir. Münaqişədən sonrakı dövrdə infrastrukturun yenidən qurulması xüsusi əhəmiyyət daşıyır. Mühəribə nəticəsində yollar, məktəblər, xəstəxanalar və digər sosial obyektlər ciddi zərər görmüşdür. Bu obyektlərin bərpası yalnız fiziki infrastrukturun yenilənməsi deyil, eyni zamanda iqtisadi fəallığın stimullaşdırılması baxımından da vacibdir. İnfrastruktur layihələri həm birbaşa, həm də dolaylı yolla məşğulluğun artmasına səbəb olur və yerli iqtisadiyyatların dirçəlməsinə şərait yaradır. Eyni zamanda, yaxşılaşdırılmış infrastruktur regionlar arasında əlaqələri gücləndirərək əvvəllər təcrid olunmuş ərazilərin iqtisadi dövryyəyə daxil edilməsini təmin edir. Bu isə həm daxili bazarın genişlənməsinə, həm də xarici investorlar üçün daha əlverişli mühitin formalaşmasına gətirib çıxarır. İnfrastrukturun inkişafı investorların risklərini azaldır və onların fəaliyyətini daha səmərəli edir. Regional inkişaf, xüsusilə Qarabağ və Şərqi Zəngəzur bölgələrinin bərpası iqtisadi dayanıqlığın mühüm istiqamətlərindən biridir. Bu ərazilərdə həyata keçirilən layihələr sosial-iqtisadi fərqlərin azaldılmasına və milli birliyin möhkəmlənməsinə xidmət edir. Mənzil, səhiyyə və təhsil infrastrukturlarına qoyulan investisiyalar əhalinin həyat keyfiyyətini artırmaqla yanaşı, uzunmüddətli inkişaf üçün əsas yaradır. Kommunikasiya şəbəkələrinin yenidən qurulması da regional inkişafın əsas komponentlərindəndir. Avtomobil və dəmir yollarının, həmçinin rəqəmsal infrastrukturun inkişafı ticarət və iqtisadi əlaqələrin genişlənməsinə imkan yaradır. Bu isə regionların ölkə iqtisadiyyatına inteqrasiyasını sürətləndirir və yeni biznes imkanları yaradır. Xarici investisiyaların cəlb edilməsi də iqtisadi dayanıqlığın təmin olunmasında əsas rol oynayır. Sabit və şəffaf iqtisadi mühit investorların marağını artırır. Azərbaycan hökumətinin idarəetmənin təkmilləşdirilməsi, korrupsiyaya qarşı mübarizə və hüquqi bazanın gücləndirilməsi istiqamətində həyata keçirdiyi islahatlar bu baxımdan mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Xarici investisiyalar ölkəyə kapital, texnologiya və idarəetmə təcrübəsi gətirərək iqtisadiyyatın inkişafını sürətləndirir. Investisiyalar həmçinin yeni iş yerlərinin yaradılmasına və məhsuldarlığın artmasına səbəb olur. Bu isə iqtisadiyyatın daha rəqabətqabiliyyətli və davamlı olmasına şərait yaradır. Xüsusilə Qarabağ və Şərqi Zəngəzur bölgələrində həyata keçirilən layihələr müxtəlif sektorlar üzrə investisiya imkanlarını genişləndirir. Sosial sahələrə yatırımlar da iqtisadi dayanıqlığın mühüm elementidir. Münaqişədən zərər çəkmiş əhali, xüsusilə köçkünlər üçün təhsil, səhiyyə və sosial xidmətlərə çıxışın təmin olunması vacibdir. Təhsil insanların əmək bazarına inteqrasiyasını asanlaşdırır, səhiyyə xidmətləri isə əhalinin ümumi rifahını artırır. Sosial dəstək proqramları insanların həyat şəraitini yaxşılaşdırmaqla yanaşı, cəmiyyət daxilində etimadı və birliyi gücləndirir. Bu isə uzunmüddətli sülh və sabitlik üçün əsas şərtlərdən biridir. Sosial inklüzivlik təmin edildikdə yoxsulluq səviyyəsi azalır və gələcək münaqişə riskləri minimuma enir. Nəticə etibarilə, münaqişədən sonrakı Azərbaycanda iqtisadi dayanıqlığın təmin olunması kompleks və çoxşaxəli yanaşma tələb edir. İqtisadiyyatın şaxələndirilməsi, infrastrukturun inkişafı, regional inteqrasiya, investisiyaların cəlb edilməsi və sosial sahələrə yatırımlar bu prosesin əsas sütunlarını təşkil edir. Bu istiqamətlərdə atılan addımlar Azərbaycanın daha dayanıqlı, inklüziv və uzunmüddətli inkişaf modelinə keçidini təmin edə bilər.

Alınan nəticələrin tətbiqi

Bu tədqiqatın nəticələri Azərbaycanın münaqişədən sonrakı iqtisadi dayanıqlığını və uzunmüddətli inkişafını dəstəkləmək üçün bir neçə əsas sahədə tətbiq oluna bilər. Birincisi, siyasətçilər əldə etdikləri fikirlərdən iqtisadiyyatın şaxələndirilməsi strategiyalarını təkmilləşdirmək və təkmilləşdirmək, ölkənin neft sektorundan asılılığını azaltmaq və kənd təsərrüfatı, turizm və texnologiya kimi qeyri-neft sənayelərində davamlı artımı təşviq etmək üçün istifadə edə bilərlər. İqtisadiyyatın yenidən qurulmasına uğurlu yanaşmaları müəyyən etməklə dövlət qurumları sahibkarlığı təşviq edən, xarici investisiyaları cəlb edən və yerli biznesi gücləndirən məqsədyönlü siyasət həyata keçirə bilər. İkincisi, tədqiqatın nəticələri xüsusilə Qarabağ və Şərqi Zəngəzur kimi münaqişədən tə-

sirlənmiş regionlarda infrastrukturun planlaşdırılması və inkişaf səylərinə töhfə verə bilər. İnfrastruktur layihələrinin iqtisadi təsirini başa düşməklə, qərar qəbul edənlər nəqliyyat şəbəkələrini, enerji sistemlərini və rəqəmsal əlaqəni təkmilləşdirmək üçün resursları səmərəli şəkildə ayıra, bununla da regional iqtisadi integrasiyanı təşviq edə və əlavə investisiya cəlb edə bilərlər. Bundan əlavə, tədqiqat işçi qüvvəsinin inkişafına, təhsilə və səhiyyəyə yönəlmiş sosial siyasətləri məlumatlandırma bilər. İqtisadi dayanıqlıqda insan kapitalına qoyulan sərmayənin rolunu vurğulamaqla, siyasətçilər fərdləri müxtəlif və müasir iqtisadiyyatda iştirak etmək üçün lazımi bacarıqlarla təchiz edən proqramlar hazırlaya bilərlər. Nəhayət, beynəlxalq təşkilatlar, investorlar və inkişaf agentlikləri maliyyə dəstəyi və investisiya təşəbbüslərinin ölkənin uzunmüddətli iqtisadi dayanıqlığı və regional inkişaf məqsədlərinə uyğun olmasını təmin edərək, Azərbaycanla əlaqələrini istiqamətləndirmək üçün tədqiqat nəticələrindən istifadə edə bilərlər.

Nəticə

İqtisadi dayanıqlıq Azərbaycanın münaqişədən sonrakı dövrdə uzunmüddətli sabitlik və davamlı inkişafının təmin edilməsində əsas rol oynayır. Hökumətin iqtisadiyyatın şaxələndirilməsi, infrastrukturun bərpası, regional inkişaf və xarici investisiyaların cəlb edilməsinə yönəlmiş siyasəti milli iqtisadiyyatın gücləndirilməsində mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Qlobal qeyri-müəyyənliklər fonunda neftdən asılılığın azaldılması üçün kənd təsərrüfatı, turizm, informasiya texnologiyaları və sənaye kimi qeyri-neft sektorlarının inkişafı prioritet olaraq qalır. İnfrastrukturun inkişafı, xüsusilə Qarabağ və Şərqi Zəngəzur kimi müharibədən zərər çəkmiş bölgələrdə, iqtisadi bərpanın əsas sütunlarından biridir. Yolların, enerji və kommunikasiya sistemlərinin yenidən qurulması regionlararası əlaqələri gücləndirir, iqtisadi integrasiyanı sürətləndirir və biznes mühitini canlandırır. Bu proses həm də investisiyaların cəlb olunmasına və sahibkarlığın inkişafına şərait yaradır. Bununla yanaşı, təhsil, səhiyyə və işçi qüvvəsinin inkişafına yönəlmiş sosial sərmayələr insanların iqtisadi proseslərə daha aktiv qoşulmasını təmin edir. Sosial inklüzivliyin gücləndirilməsi və idarəetmənin təkmilləşdirilməsi investorların etimadını artırır və davamlı inkişaf üçün möhkəm zəmin yaradır. Nəticə etibarilə, kompleks və çoxşaxəli yanaşma Azərbaycanın dayanıqlı, rəqabətqabiliyyətli və inklüziv iqtisadi model qurmasına imkan verir.

Ədəbiyyat

1. Ministry of Economy of Azerbaijan. (2020). *Green economy*.
2. Ministry of Foreign Affairs of Azerbaijan. (2020). *Post-conflict reconstruction, rehabilitation and reintegration*.
3. Modern Diplomacy. (2024). *Revitalizing Karabakh: Strategic development perspectives*.
4. President of the Republic of Azerbaijan. (2021). *National priorities for sustainable development*.
5. United Nations. (2021). *Sustainable Development Goals: Azerbaijan*.
6. United Nations. (2022). *Accelerated pathways for SDG progress*.
7. World Bank. (2020). *Azerbaijan Economic Update*.
8. International Monetary Fund. (2021). *Azerbaijan Country Report*.
9. OECD. (2019). *Economic resilience and development strategies*.
10. European Bank for Reconstruction and Development. (2022). *Transition Report*.
11. Asian Development Bank. (2021). *Economic diversification in developing economies*.
12. United Nations Development Programme (UNDP). (2020). *Human Development Report: Azerbaijan*.